

Filip Čukljević

DEJVIDSON I RORTI O ISTINI

APSTRAKT: Cilj ovog rada je da se kompariraju shvatanja istine Donalda Dejvidsona (Donald Davidson) i Ričarda Rortija (Richard Rorty). Prvo će se prikazati kritike koje ovi filozofi upućuju tradicionalnim shvatanjima istine. Zatim će se ispitati na koji način Rortijevo shvatanje istine predstavlja verziju deflatornog shvatanja istine. Sa druge strane, videćemo kako Dejvidson polazište za svoje shvatanje istine pronalazi u teoriji istine Tarskog. Razmatrajući njihove stavove o pojmu istine uzećemo u obzir i njihovu različitu metafilozofsku motivaciju. Naposljetku, biće pokazano kako Dejvidson, za razliku od Rortija, na jedan odlučniji način prihvata realističko shvatanje istine.

KLJUČNE REČI: istina, značenje, opravdanje, realizam, pragmatizam

Kritika tradicionalnih shvatanja istine:

Tradicionalna shvatanja istine su kao svoj glavni cilj mahom imala pružanje definicije istine. Ispunjenje tog cilja sastojalo bi se u pronalaženju nužnih i dovoljnih uslova za istinitost neke rečenice.¹ Među najpoznatije teorije istine svakako spadaju *teorija istine kao korespondencije* i *teorija istine kao koherencije*. Prema opštoj formi definicije istine koju nudi prva teorija, rečenica je istinita akko korespondira činjenicama. Korespondencija se shvata kao relacija između rečenice i činjenice, dok se činjenice shvataju kao određena vrsta vanjezičkih entiteta koji rečenice čine istinitim ili lažnim.² Opšta forma definicije istine koju nudi druga teorija glasi: rečenica je istinita akko pripada koherentnom skupu rečenica (ili drugih nosilaca istinosne vrednosti). Nužan uslov za koherentnost jeste konzistentnost ali se uglavnom taj uslov ne smatra i dovoljnim.³ Pored ove dve postoje i razne druge teorije, među kojima je za svrhe ovog rada najbitnija *pragmatička teorija istine*.

1 U savremenoj literaturi koja se bavi pojmom istine jedno od osnovnih pitanja koje se postavlja jeste sledeće: šta je to što može biti istinito ili lažno, tj. šta su *nosioci* istinosne vrednosti? Kao kandidati se, između ostalog, navode *rečenice, iskazi, verovanja i izričaji*. Pošto Dejvidsonov i Rortijev odgovor na ovo pitanje ne igra neku posebnu ulogu u njihovom shvatanju istine, u ovom radu najčešće ću govoriti o rečenicama kao o nosiocima istinosne vrednosti. Tako najčešće čine i Dejvidson i Rorti, premda i o ostalim navedenim kandidatima govore kao o nosiocima istinosne vrednosti. Davidson, 1999, str. 15, Davidson, 2000, str. 65, Rorti, 1992, str. 306-7, Rorty, 1991, str. 127-8.

2 Davidson, 1984, str. 37.

3 Videćemo i zašto se on ne smatra dovoljnim kada se budemo bavili Dejvidsonovom i Rortijevom kritikom teorije istine kao koherencije. Davidson, 2005, str. 42-3.

Klasični pragmatisti nemaju problem sa time da korespondencija predstavlja nominalnu definiciju istine, ali smatraju da to nije filozofski informativna analiza tog pojma.⁴ Prema njima, da bi se pojam istine shvatio na ispravan način moramo ga dovesti u odgovarajuću vezu sa sazajnim i delatnim subjektima. Možemo razlikovati tri verzije pragmatičke teorije istine. Jedna verzija se izvorno može pronaći kod Č. S. Persa (C. S. Peirce) u obliku tvrdnje da je rečenica istinita akko je neminovno da se prihvati na kraju svih istraživanja.⁵ Druga verzija vodi poreklo od Džona Djuia (John Dewey) i prema njoj rečenica je istinita akko je opravdano potvrdljiva.⁶ Ponekad se ove analize modifikuju tako što se opravdanost i istraživanje o kojima one govore smatraju *idealnim*, tj. za rečenicu se tvrdi da je istinita akko je opravdano potvrdljiva u idealnim uslovima ili akko je neminovno da bude prihvaćena na kraju istraživanja sprovedenog u idealnim uslovima.⁷ Naposljetku, tu je i treća verzija koju prvi nudi Vilijam Džejms (William James) i čije određenje istine glasi: rečenica je istinita akko je korisno u nju verovati.⁸ Dejvidson i Rorti odbacuju sve verzije navedenih teorija.⁹ Sada ćemo videti koji su njihovi glavni razlozi.

Shvatanje istine koje su Dejvidson i Rorti verovatno najviše kritikovali jeste ono prema kojem je rečenica istinita akko korespondira činjenicama. Ovde neću iznositi sve argumente koje su oni navodili protiv ovog stanovišta, već samo one glavne.¹⁰ Počecemo sa Dejvidsonovim argumentima. Osnovni Dejvidsonovi argumenti protiv definicije istine kao korespondencije usmereni su na kritiku pojmova *činjenice* i *korespondencije* koje ta definicija koristi. On smatra da ne postoji ništa informativno što se može reći o korespondenciji rečenica nekim vanjezičkim entitetima, zbog toga što se odgovarajući entiteti ne mogu pronaći. Postoji problem sa načinom na koji ćemo izdiferencirati svet kako bismo pronašli odgovarajuće činjenice kojima bi istinite rečenice korespondirale. Kada se zapitamo kojoj činjenici korespondira npr. rečenica “Sneg je beo”, jedinu činjenicu koju možemo navesti je da je sneg beo. Međutim, ovo izgleda cirkularno jer datu činjenicu možemo

4 Cf. Džems, 1940, str. 115-6.

5 Pers, 1993a, str. 186.

6 Cf. Djuj, 1962, str. 64-6.

7 Takve modifikovane teorije ne nazivaju se uvek pragmatičkim (Cf. Davidson, 2005, str. 47-8). Mi ćemo ih ovde ipak klasifikovati kao takve zbog toga što one jasno vode poreklo od klasičnih pragmatičkih teorija.

8 Cf. Džems, 1940, str. 127-8. Dejvidson i Rorti ne razmatraju naročito ovu verziju, smatrajući da je svima očigledno sa kojim se problemima ona suočava (Davidson, 2000, str. 66, Rorty, 2000, str. 77). Treba napomenuti da se ne slažu svi sa time da je cilj koji su Džejms i Djuj (koji je takođe vrlo često na ovaj način opisivao istinu) imali kada su ovako okarakterisali istinu bio *analiziranje* tog pojma. Rorti je verovatno najpoznatiji takav primer. Rorty, 1991, str. 127-9.

9 Ovde, kao i u ostatku rada, treba imati na umu da su Dejvidsonovi i Rortijevi stavovi o istini koje izlažem stavovi koje su ovi filozofi zastupali pri kraju svojih karijera. Bilo je perioda kada su svoje shvatanje istine nazivali nekim od naziva za prethodno pomenute teorije istine. Tako je neko vreme Dejvidson svoje shvatanje istine nazivao teorijom istine kao korespondencije, a potom i teorijom istine kao koherencije. Rorti je, pak, svoje shvatanje - kao i Dejvidsonovo - nazivao pragmatičkim. Međutim, čak i tada ta shvatanja razlikovala su se od shvatanja istine za koje se najčešće koriste ti nazivi, čega su oni bili svesni. Cf. Davidson, 1996, str. 264-5, Davidson, 2001, str. 154-5, Rorti, 1992, str. 303-4, Rorty, 1991, str. 127-8.

10 Prema nekima, broj argumenata (što originalnih što preuzetih) koje Rorti npr. navodi protiv ovakve teorije istine jeste dvocifren. Cf. McDermid, 2006, str. 141-4.

identifikovati jedino pomoću prethodne rečenice.¹¹ Postoji dodatni problem za ovakvo shvatanje istine. Dejvidson smatra da kada bismo hteli da razvijemo formalnu semantiku koja koristi pojam korespondencije, kao rezultat imali bismo da postoji jedinstvena “činjenica” kojoj sve istinite rečenice korespondiraju.¹² Ovo ide protiv našeg uverenja da ako govorimo o činjenicama koje čine naše rečenice istinitim, reći ćemo da različite činjenice čine istinitim rečenice “Sneg je beo” i “Trava je zelena”. Isto tako ćemo reći da postoji mnoštvo činjenica, a ne samo jedna. Zbog ovoga Dejvidson smatra da pojmovi korespondencije i činjenice nemaju eksplanatorni značaj, tako da nisu od pomoći pri pokušaju filozofskog razumevanja pojma istine.

Među brojnim razlozima koje Rorti navodi protiv definicije istine kao korespondencije nalaze se i ovi Dejvidsonovi.¹³ Sa druge strane, među argumentima koje nudi Rorti ali ne i Dejvidson jedan je vredan izdvajanja, pošto se ne slažu da li je on dobar. To je razlog koji Rorti verovatno najčešće navodi protiv shvatanja istine kao korespondencije. Dejvidson ga, pak, smatra lošim. Argument se sastoji u sledećem. Shvatanje prema kojem je rečenica istinita akko korespondira činjenicama vodi u skepticizam, zato što je nemoguće da upoređujemo naša verovanja sa nekonceptualizovanom stvarnošću, tj. sa činjenicama. Verovanja možemo upoređivati samo sa drugim verovanjima.¹⁴ Dejvidson uočava problem u pretpostavci da pojam istine mora biti epistemički pristupačan, tj. takav da moramo moći da znamo da li su naša verovanja istinita. On smatra da nije jasno zbog čega bismo morali da prihvatimo ovu pretpostavku.¹⁵ Ukoliko bismo pokušali da razumemo zašto Rorti najčešće nudi baš ovaj argument, mislim da bismo morali imati u vidu načelo koje on vrlo često koristi, a koje zapravo predstavlja *pragmatičku maksimu*. Prema toj maksimi, razlika bez praktičnog značaja nema ni filozofski značaj.¹⁶ Smatram da Rorti zapravo hoće da kaže da shvatanje istine kao korespondencije nema nikakve praktične posledice po našu istraživačku praksu. Mi ne možemo proveravati istinitost naših verovanja upoređujući ih direktno sa činjenicama na koje se ona odnose, pa je to shvatanje stoga filozofski prazno. Još ćemo se susretati sa ovakvim Rortijevim načinom argumentacije. Uprkos ovom razilaženju, odbacivanje ideje o istini kao korespondenciji predstavlja bitnu zajedničku karakteristiku Dejvidsonovog i Rortijevog shvatanja istine.

Pored prethodne definicije istine, Dejvidson i Rorti odbacuju i definiciju istine kao koherencije. Kada govori o teoriji istine kao koherencije, Dejvidson razlikuje dva tipa ove teorije. Jedan tip predstavlja ono što on naziva *čistom (pure)* teorijom istine kao koherencije.

11 Ideju da ne možemo pronaći entitete poput činjenica kojima bi rečenice korespondirale Dejvidson pronalazi kod K. I. Luisa. Davidson, 2000, str. 66, Davidson, 2005, str. 39-41.

12 Ovaj argument u literaturi naziva se *argument pračke (slingshot argument)*. Njegova snaga proističe iz toga što se bazira na svega par logičkih principa koji su široko prihvaćeni. Dejvidson argument preuzima od Čerča, koji pak smatra da se on može pronaći kod Fregea. Sličan argument ponudio je i Gedel. Pošto mi ovde nije cilj da razmotrim koliko je ovaj argument uspešan, neću ga podrobnije izložiti. Davidson, 2000, str. 66, Davidson, 2005, str. 40.

13 Cf. McDermid, 2006, str. 141-4.

14 Ibid., str. 142-3, Rorti, 1992, str. 305-7.

15 Davidson, 2005, str. 39.

16 Ovo načelo Rorti eksplicitno preuzima od Vilijama Džejsma. Savidan, 2007, str. 34.

Ta teorija koherentnost poistovećuje sa konzistentnošću. Prema njoj je rečenica istinita akko pripada konzistentnom skupu rečenica.¹⁷ Ovakvo stanovište Dejvidson smatra pogrešnim jer je očigledno da ne mora svaki konzistentni skup rečenica sadržati samo istinite rečenice.¹⁸ Zbog toga Dejvidson, poput Rortija, i ne razmatra naročito ovakav tip teorije istine. Ovi filozofi više pažnje obraćaju na drugi tip teorije istine kao koherencije. Taj tip Dejvidson naziva *otvoreno epistemičke (openly epistemic)* teorije istine. U te teorije Dejvidson ubraja neke verzije pragmatičkih teorija istine, tačnije one verzije koje se pozivaju na idealne uslove opravdanja, istraživanja i sl.¹⁹ Sada ćemo videti zašto Dejvidson i Rorti odbacuju otvoreno epistemičke teorije istine, kao i ostale verzije pragmatičkih teorija istine.

Predlog da se istina shvati kao opravdana potvrdljivost Dejvidson kritikuje pomoću argumenta koji preuzima od Hilari Patnama (Hilary Putnam). Taj argument se sastoji u sledećem. Opravdana potvrdljivost jeste svojstvo koje rečenica može da poseduje u određenom vremenu dok ga može izgubiti u nekom drugom vremenu. Istina nije takvo svojstvo. Stoga, istina nije isto što i opravdana potvrdljivost.²⁰ Sa druge strane, Rorti kritikuje persovsku verziju pragmatičke teorije istine, i to iz sledećeg razloga. Mi nikada ne možemo znati da li smo dospeli do kraja istraživanja, pa ova analiza – poput analize istine kao korespondencije – istinu čini nesaznatljivom, odnosno ne poseduje nikakav praktični značaj. Rorti takođe smatra i da nije jasno da li sama ideja o kraju istraživanja ima smisla. Zato je analiza koja se poziva na nju problematična.²¹ Dejvidson i Rorti kritikuju i verzije pragmatičkih teorija koje se pozivaju na idealne uslove u kojima se sprovodi opravdanje, istraživanje i sl. Svako shvatanje istine kao idealne opravdane potvrdljivosti, smatra Dejvidson, mora učiniti preciznijim te idealne uslove. Tada nastaje problem. Uslovi takve opravdane potvrdljivosti biće ili toliko strogo određeni da će u sebe uključivati istinitost – što će analizu učiniti cirkularnom – ili tako određeni da oni u sebe neće uključivati istinitost, ali će u tom slučaju biti zamislivo da rečenica koja zadovoljava takve uslove ipak nije istinita – što će analizu učiniti neadekvatnom.²² Ovaj argument pogađa i persovsku verziju pragmatičke teorije istine koja se poziva na idealne uslove. Sličnu sumnju prema pozivanju na idealne uslove gaji i Rorti.²³ Dejvidson i Rorti navode još jedan argument, takođe preuzet od Patnama, protiv ovakvih pragmatičkih teorija istine. Ako odredimo istinu pomoću nekih uslova X, uvek se možemo smisljeno pitati da li je rečenica koja zadovol-

17 Davidson, 2001, str. 155, Davidson, 2005, str. 43.

18 Davidson, 2000, str. 67.

19 Teorije istine koje smo nazvali teorijama istine kao koherencije i pragmatičkim teorijama istine Dejvidson naziva i *epistemičkim* teorijama istine. To čini zbog toga što one istinu analiziraju preko epistemičkih pojmova poput verovanja, opravdanja itd, za razliku od teorija istine kao korespondencije koje se ne pozivaju na epistemičke pojmove (Davidson, 2000, str. 67, Davidson, 2005, str. 43). Čini se i da Rorti, iz sličnih razloga, zajedno klasifikuje teorije istine kao koherencije i pragmatičke teorije istine tako što u teorije istine kao koherencije ubraja verzije pragmatičkih teorija istine koje se pozivaju na idealne uslove opravdanja, istraživanja i sl. Cf. Rorty, 1991, str. 129-30.

20 Davidson, 2005, str. 46, Putnam, 1979, str. 226-8.

21 Rorty, 1991, str. 131.

22 Davidson, 2000, str. 67-8.

23 Cf. Rorty, 1991, str. 131.

java uslove X istinita, što treba da pokaže neadekvatnost takvog određenja istine.²⁴ Ovaj argument ne pogađa samo pragmatičke analize istine, već i sve definicije istine. No, pre nego što vidimo u kom pravcu sve ovo vodi Dejvidsona i Rortija, potrebno je razmotriti još jednu bitnu karakteristiku standardnih shvatanja istine.

Šta je to što je motivisalo razne filozofe da pokušaju da pronađu adekvatno objašnjenje istine? Zašto je taj pojam filozofski toliko značajan i zanimljiv? Jedan od razloga za to svakako je značaj koji istina izgleda da ima u našim vanfilozofskim istraživačkim poduhvatima. Naime, čini se da šta god da istražujemo kao cilj istraživanja imamo otkriće istine. Mogli bismo reći da je teza prema kojoj je istina cilj istraživanja deo preteorijskog shvatanja istine, kao i da ona predstavlja bitnu motivaciju za pokušaj pronalazjenja filozofskog objašnjenja istine. Zbog toga ne bi trebalo naročito da čudi što Dejvidson i Rorti pored kritike tradicionalnih analiza istine nude i kritiku ove teze. Poput klasičnih pragmatista, oni prihvataju tačnost *falibilizma*, tj. smatraju da je sve naše znanje hipotetičkog karaktera. Prema ovom učenju svako naše verovanje, ma koliko bilo dobro potkrepljeno postojećom evidencijom, može se pokazati kao pogrešno u svetlu neke nove evidencije. Kako to Dejvidson kaže, naša verovanja ne sadrže neki znak na osnovu kojeg možemo sa izvesnošću reći da li su istinita ili lažna. Naposljetku, kada u nešto verujemo mi verujemo da je to istinito. Sve što možemo uraditi kako bismo učvrstili naša verovanja jeste pribavljanje dodatne evidencije za njih. Ne možemo u tu svrhu direktno proveravati njihovu istinitost.²⁵ Ali koliko god da je neko verovanje potkrepljeno evidencijom, ona mu ne garantuje istinitost. Zato ne možemo znati da li su naša verovanja istinita ili ne. Dalje, prema Dejvidsonu da bi nešto bilo cilj mora biti moguće znati kada je taj cilj postignut. Stoga, pošto ne možemo znati kada je neko naše verovanje istinito, istina ne može biti cilj istraživanja. Dejvidson primećuje da pragmatisti i on prihvataju ispravnost sledećeg kondicionala: ako je teza falibilizma ispravna i ako se istina shvati kao objektivna (što prema Dejvidsonu znači u potpunosti nezavisna od opravdanosti, korisnosti i sl.), onda ona ne može biti cilj istraživanja. Međutim, pragmatisti smatraju da istina u izvesnom smislu jeste cilj istraživanja odbacujući njenu objektivnost i čineći je na određeni način zavisnom od sazajnih i delatnih subjekata.²⁶ Za razliku od njih, Dejvidson veruje da istina mora biti strogo objektivna zbog čega odbacuje ideju o tome da ona predstavlja cilj istraživanja.²⁷

24 Ovaj argument predstavlja Patnamovu varijaciju na Murov argument na osnovu otvorenog pitanja. Prema ovom argumentu, zastupnici neke od tradicionalnih teorija istine čine tzv. *naturalističku* (mada bolje rečeno - *redukcionističku*) grešku tako što pokušavaju da redukuju jedan bazični pojam na neki drugi. Davidson, 2001, str. 156, Putnam, 1983, str. xviii, Rorty, 1998, str. 21.

25 Davidson, 1999, str. 15.

26 Ovo je relativno lako uočiti u slučaju Džejmsa i Djuia (Cf. Džejms, 1940, str. 117-9, Djuia, 1962, str. 64-6). Kod Persa je stvar naizgled malo složenija. Naime, on eksplicitno tvrdi da istina nije cilj istraživanja već je to utvrđeno verovanje (Pers, 1993b, str. 142). Međutim, s obzirom na to da Pers smatra kako je naučna metoda najbolja za utvrđivanje verovanja (Ibid., str. 153-5), a ta metoda pretpostavlja svhatanje istine kao mišljenja kome je suđeno da se na kraju s njim slože svi koji istražuju (Pers, 1993a, str. 185-6), Dejvidson bi rekao da Pers ipak pretpostavlja istinu kao neku vrstu idealnog cilja istraživanja. Premda Persovo shvatanje istine više naginje teoriji istine kao korespondencije, dok je Džejmsovo (i Djuievo) bliže teoriji istine kao koherencije, ono još uvek ne predstavlja istinu kao objektivnu u onoj meri u kojoj Dejvidson misli da ona to jeste.

27 Davidson, 2000, str. 67.

Rorti svoje razloge za odbacivanje ideje o istini kao cilju istraživanja formuliše malo drukčije. Jedini način na koji možemo tragati za istinitim verovanjima, prema njemu, jeste tako što ćemo tragati za opravdanim verovanjima. Nešto drukčije rečeno, ponašanje u skladu sa maksimumom “Tragaj za istinitim verovanjima” ne donosi nikakvu promenu u ponašanju u odnosu na ponašanje u skladu sa maksimumom “Tragaj za opravdanim verovanjima”. Ovde ponovo vidimo primenu onoga što Rorti naziva jednom od osnovnih teza pragmatizma. To je pragmatička maksima koja glasi: distinkcija koja nema praktični značaj nema ni filozofski značaj. Pošto nema nikakvih praktičnih posledica razlika između istine i opravdanja je prema Rortiju, bar u kontekstu istraživanja, filozofski prazna.²⁸ Kao i u slučaju sa Dejvidsonom, Rorti se donekle slaže sa klasičnim pragmatistima da bi se onda u određenoj tački sa njima razišao. Pragmatisti su, poštujući pragmatičku maksimu, došli do toga da se potraga za istinom na neki način svodi na potragu za opravdanim verovanjem. S obzirom na to, pojam istine su okarakterisali pomoću odgovarajućih pojmova – kraja istraživanja, korisnosti ili opravdane potvrdljivosti – tako da se uvaži prethodni zaključak. Sa druge strane, Rorti smatra da je u svetlu rezultata dobijenih primenom pragmatičke maksime bolje prosto odbaciti upotrebu pojma istine u datom kontekstu umesto da se ovaj pojam odredi na neki drugi način. Dok su klasični pragmatisti skloniji redukciji tog pojma, Rorti je više sklon njegovoj eliminaciji.

S obzirom na kritiku navedenih objašnjenja istine i teze koja predstavlja bitnu motivaciju potrage za takvim objašnjenjima, ne bi trebalo naročito da iznenadi što Dejvidson i Rorti odbacuju još jednu, implicitnu ali široko prihvaćenu pretpostavku tradicionalnog shvatanja istine - pretpostavku da je moguće definisati taj pojam. Na prvi pogled može se učiniti da oni pored pomenutog argumenta na osnovu otvorenog pitanja koji preuzimaju od Patnama ne nude još neki argument u prilog tog odbacivanja. Treba imati u vidu da se - prema Dejvidsonu i Rortiju - opravdano odbacivanje standardnih definicija istine, kao i značajne motivacije za definisanje istine, može shvatiti kao jedna vrsta argumenta, ili barem motivacije za poricanje mogućnosti definisanja istine. Ipak, u pragmatičkom duhu, smatram da bi ovi filozofi pravo opravdanje za ovakav potez tražili u posledicama koje oni izvode iz njega. Dejvidson bi mogao tvrditi da ako nam je cilj filozofsko razumevanje istine – a taj cilj on deli sa zastupnicima tradicionalnih teorija istine – i ako se pokušaj filozofskog razumevanja tog pojma pomoću pretpostavke da se on ne može definisati pokaže kao plodniji od onih pokušaja koji su pretpostavljali da je tako nešto moguće, onda to predstavlja opravdanje za odbacivanje mogućnosti definisanja tog pojma. Sa druge strane, Rorti bi tvrdio da ako pretpostavka o toj mogućnosti nema nikakve praktične posledice, onda bi ona trebalo da se odbaci. U svakom slučaju, obojica smatraju da neuspešnost dosadašnjih pokušaja definisanja i objašnjenja istine treba da nam bude lekcija – potrebno je na drukčiji način pokušati da razumemo taj pojam.²⁹

Kao jednu posledicu odbacivanja uobičajenih objašnjenja istine i ideje o istini kao cilju istraživanja Rorti zastupa stav da se o istini može reći vrlo malo filozofski značajnih

28 Rorti ne smatra da ne postoji razlika između istine i opravdanja u nekim drugim kontekstima, kao što ćemo videti u nastavku rada. Rorty, 1998, str. 19, 26, Savidan, 2007, str. 44-5.

29 Cf. Davidson, 1996, str. 264-5, Davidson, 2005, str. 47-8, Rorti, 1992, str. 305-6, Rorty, 1991, str. 128-9.

stvari. On smatra da nema ničeg dubljeg u pojmu istine što se može i treba na filozofski način razumeti. Kako ponekad kaže, istina nije nešto što ima suštinu. Zato ne treba ni očekivati da ćemo uspeti da ponudimo neku adekvatnu definiciju ili teoriju istine. Umesto toga, treba da prihvatimo jedno minimalističko shvatanje tog pojma i da se više ne bavimo standardnim problemima koji se za taj pojam vezuju.³⁰ Dejvidson, pak, smatra da postoje filozofski značajne stvari koje se mogu reći o tom pojmu. On smatra da je pojam istine jedan od bazičnih pojmova, poput pojmova verovanja, delovanja, uzročnosti itd. Posedovanje takvih pojmova nužan je uslov za posedovanje pojmova uopšte. Premda se taj pojam ne može bolje razumeti tako što će se definisati, on se može bolje razumeti tako što će se ispitati njegovi odnosi sa ostalim bazičnim pojmovima. To je upravo ono što Dejvidson i čini.³¹ Kao drugu posledicu odbacivanja uvreženih shvatanja istine, Rorti smatra da nema ničeg filozofski supstantivnog što se može reći o zavisnosti istine od toga kakav svet jeste. Naime, on smatra da se opšte prihvaćena činjenica da je moguće da neko opravdano verovanje bude neistinito može objasniti preko relativnosti opravdanja, pritom se ne pozivajući na neko realističko shvatanje istine. Dejvidson se ne slaže ni sa ovim Rortijevim stavom. On naglašava objektivistički karakter istine, tj. njenu nezavisnost kako od naših verovanja tako i od sveukupne evidencije.³² Stoga, moguću neistinitost opravdanog verovanja Dejvidson objašnjava na realistički način. U ostatku rada pokušaću da detaljnije razmotrim ova razilaženja između Dejvidsona i Rortija. Smatram da je dobar način da se sa time počne taj da se ukratko prikaže deflatorno shvatanje istine, kao i Rortijeva meta-filozofska motivacija za takav pristup.

Deflatorno shvatanje istine i Rortijevo stanovište:

Rorti je filozof koji se odlikuje stavljanjem velikog naglaska na svoja metafilozofska uverenja. On vrlo često razmatra šta filozofija jeste i šta treba da bude, kakva je priroda filozofskih problema i kakav je odnos filozofije prema drugim intelektualnim disciplinama, smatrajući da su takva razmatranja od velike važnosti za bavljenje filozofijom uopšte. Ovde se nećemo upuštati u detaljnije razmatranje Rortijevog metafilozofskog stanovišta, već ćemo samo istaći dva njegova bitna elementa. Jedan element je *deflatorni*. Rorti smatra da se o većini filozofski zanimljivih i značajnih pojmova poput znanja, značenja, istine itd. ne može reći mnogo toga filozofski značajnog. Pogrešan je standardni pristup da se to učini tako što će se tražiti definicije tih pojmova, graditi teorije o njima i sl.³³ Test filozofskog značaja pojmova jeste već pominjana pragmatička maksima prema kojoj nedostatak praktičnog značaja znači i nedostatak filozofskog značaja. Ako upotreba nekog pojma ne pravi razliku u našem praktičnom delovanju, onda taj pojam ne bi trebalo da bude predmet filozofskog interesovanja. Drugi bitan element Rortijevog shvatanja filozofije je *revizionis-*

30 Rorti, 1992, str. 305-6, Rorty, 1991, str. 127-8.

31 Davidson, 1996, str. 264-5.

32 Davidson, 1998, str. 16-7, Davidson, 2000, str. 67.

33 Rorti, 1992, str. 303-8.

tički. Šta raditi sa pojmovima koji ne prolaze pragmatički test a ipak se mogu naći ne samo u tradicionalnom bavljenju filozofijom već i u vanfilozofskoj upotrebi? Rorti smatra da načine njihove upotrebe koji nisu problematični možemo zadržati, dok one problematične načine treba odbaciti. Odnosno, on smatra da ti pojmovi moraju proći kroz jednu vrstu revizije koja će kao rezultat da nam ostavi pojmove koji prolaze pragmatički test.³⁴

Imajući sve ovo u vidu uopšte ne iznenađuje što Rortijevo shvatanje istine predstavlja jednu verziju tzv. *deflatornog* shvatanja istine. Prema tom shvatanju, istina nije pojam koji možemo i koji bi trebalo razumeti na neki filozofski dublji način. Drukčije rečeno, ne postoji neka skrivena suština istine (npr. ta da se istina sastoji u korespondenciji činjenica) koja bi bila predmet filozofske analize. Na taj način ovo gledište o istini suprotstavlja se gledištima o istini koja su kroz istoriju uglavnom bila zastupana a prema kojima je istina pojam o kojem bi trebalo da imamo neku filozofsku teoriju koja će nam otkriti njegovu prirodu. Rana verzija deflatornog shvatanja istine može se pronaći kod Frenka Remzija (Frank Ramsey). Remzi je smatrao da reći “Istina je da je sneg beo” ili “Činjenica je da je sneg beo” ne znači ništa više nego prosto reći “Sneg je beo”. Izrazi “Istina je da...” i “Činjenica je da...” iz prethodnih rečenica tako postaju suvišni. Otuda i naziv za ovakvu verziju deflatornog shvatanja istine – *teorija istine kao redundantne*.³⁵ Novije verzije ovog stanovišta formulišu svoj stav pomoću jedne posebne vrste tzv. *T-rečenica* koje se izvorno mogu pronaći kod Alfreda Tarskog (Alfred Tarski). T-rečenice su rečenice oblika “‘s’ je istinito akko p”, gde je “s” rečenica objekt jezika a “p” rečenica metajezika.³⁶ Posebna vrsta ovih rečenica koje zastupnici ovakvog shvatanja istine koriste jeste ona u kojoj je objekt jezik deo metajezika. Odnosno, rečenice “s” i “p” iz prethodne sheme su ista rečenica, sa razlikom da je sa leve strane bikondicionala ta rečenica samo pomenuta, dok je sa desne strane ona i upotrebljena. Predstavnici deflatornog shvatanja istine će stoga tvrditi da kada imamo u vidu ispravnost rečenica poput “‘Sneg je beo’ je istinito akko sneg je beo” ne preostaje nam još mnogo toga što možemo reći o ovom pojmu.³⁷ Ono što pak moramo još reći o tom pojmu jeste zašto ga uopšte posedujemo. Kakvu korist možemo imati od jednog tako nesupstantivnog pojma? Uobičajeni odgovor na ovo pitanje jeste taj da nam posedovanje ovog pojma omogućava da tvrdimo iskaze koje inače ne bismo mogli da tvrdimo, npr. zato što se sastoji od beskonačne konjunkcije ili zato što njihov sadržaj prosto ne znamo. Takvi su iskazi poput “Sve što papa kaže je istinito”, “Prva tvrdnja koju će Pera sutra izreći je istinita” i sl.³⁸ Kada su istaknuta formalna svojstva predikata “biti

34 Rorti češće koristi termin “redeskripcija” nego “revizija” premda nema ništa protiv toga da se njegova pozicija opisuje pomoću ovog drugog termina. Cf. Savidan, 2007, str. 38-9.

35 Davidson, 2005, str. 10-11.

36 Postoji i dodatni uslov koji mora biti zadovoljen: rečenica “p” na izvestan način treba da izloži značenje rečenice “s”. Tarski to postiže zahtevom da rečenica “p” predstavlja prevod rečenice “s” dok Dejvidson, kao što ćemo videti, to postiže zahtevom da rečenica “p” izloži istinosne uslove rečenice “s”. Glanzberg, 2013, str. 157.

37 Ovo shvatanje istine prema kojem kada za neku rečenicu koja je samo pomenuta kažemo da je istinita tu rečenicu zapravo upotrebljavamo tako što je tvrdimo naziva se još i *diskvotacionim*. Davidson, 2005, str. 11-12.

38 Ibid., str 12-13.

istinit” pomoću T-rečenica i kada je rečeno zašto je korisno imati taj predikat u jeziku, ne preostaje ništa drugo filozofski zanimljivo što se može reći o istini.

Premda Rorti radije naziva svoje shvatanje istine *minimalističkim*, na osnovu onoga što on kaže o tom pojmu jasno je da je njegovo shvatanje jedna verzija deflatorne teorije.³⁹ Rorti smatra da pojam istine pored tri načina upotrebe koje ćemo sada navesti nema nikakav drugi način upotrebe, naročito ne neku *eksplanatornu* upotrebu.⁴⁰ Ti načini upotrebe su sledeći: 1. Pomoću pojma istine možemo *prihvatati* rečenice (*endorsing use*). Kada kažemo da je neka rečenica istinita, mi prihvatamo tu rečenicu, a takođe je na određeni način i hvalimo, tj. preporučujemo drugima da je prihvate kao što mi to činimo.⁴¹ 2. Pojam istine možemo koristiti da *upozorimo* na pogrešivost opravdanih verovanja (*cautionary use*), kao kada kažemo “Tvoje verovanje da p je potpuno opravdano, ali možda nije istinito”. Ovo nas prema Rortiju podseća na to da opravdanje nije ništa bolje od razloga koje navodimo u prilog verovanja i da opravdanost verovanja ne garantuje da će sve ići dobro ako verujemo i ponašamo se u skladu sa tim verovanjem.⁴² 3. Koristeći pojam istine možemo tvrditi *metalingvističke* stvari tipa “”s” je istinito akko p”, poput na primer “”Snow is white” je istinito akko sneg je beo” (*disquotational use*). Na taj način možemo izraziti spremnost da prihvatimo datu englesku rečenicu pod uslovom da je sneg beo.⁴³ Prema Rortiju, kada istaknemo ova tri načina upotrebe pojma istine ne preostaje ništa više filozofski značajno što se može reći o tom pojmu. Rorti dodaje da svakako postoji dosta stvari koje se mogu reći o odnosu između ova tri načina upotrebe, ali sam o tome ne govori ništa više.⁴⁴ Formalne karakteristike predikata “biti istinit” koje zastupnici deflatornog stanovišta izlažu pomoću T-rečenica kod Rortija su sadržane u trećem načinu upotrebe. Sa druge strane, on ne navodi eksplicitno korisnost tog predikata za tvrđenje iskaza koje inače ne bismo mogli da tvrdimo, ali ne postoji razlog zašto Rorti to ne bi uvažio i uvrstio u prvi način upotrebe. Ono što Rortija na neki način izdvaja od ostalih filozofa srodnog mišljenja po pitanju istine jeste stavljanje većeg naglaska na ono što činimo kada za neku rečenicu kažemo da je istinita (prvi način upotrebe) i isticanje upotrebe tog pojma zarad upozorenja da nam opravdanost nekog verovanja, ma kolika dobra, ne garantuje da će se sve odvijati u skladu sa tim verovanjem (drugi način upotrebe). Uprkos ovim razlikama, očigledno je da se deflatorni duh nalazi u srži Rortijevog minimalističkog shvatanja istine.

Dejvidson bi mogao da se složi sa Rortijem u tome da se pojam istine upotrebljava na prethodno pomenuta tri načina. Premda nigde eksplicitno ne prihvata prvi način upotrebe, Dejvidson bi mogao bez problema to da učini. Time se ne isključuje mogućnost da naše izricanje rečenica tipa “”p” je istinito” pored ekspresivne sadrži i deskriptivnu komponentu-

39 Cf. Rorty, 1991, str. 127-8.

40 Pod eksplanatornom upotrebom Rorti pre svega misli na pokušaj objašnjenja uspešnosti naših verovanja, prediktivne moći naučnih teorija itd. pozivanjem na njihovu istinitost, tj. na to kako ta verovanja i teorije korespondiraju stvarnosti i sl. Ibid., str. 127-8.

41 Ovaj način upotrebe zapravo predstavlja ekspresivnu komponentu našeg izricanja rečenica tipa “”p” je istinito”. McDermid, 2006, str. 141, Rorty, 1991, str. 127-8.

42 Bilgrami, 2000, str. 244, Rorty, 1991, str. 127-8.

43 Rorty, 1991, str. 127-8.

44 Ibid., str. 128.

tu, koju ta izricanja prema Dejvidsonu poseduju.⁴⁵ Što se druga dva načina upotrebe tiče, Dejvidson se eksplicitno slaže sa Rortijem.⁴⁶ Međutim, ono što Dejvidson nikako ne prihvata jeste da navođenje ovih načina upotrebe iscrpljuje sve filozofski značajno što se može reći o istini. Da bi pokazao da se o istini može reći nešto više, Dejvidson polazi upravo od one teorije koju su predstavnici deflatornog shvatanja koristili kako bi pokazali da se o istini ne može reći nešto naročito filozofski zanimljivo. U pitanju je teorija istine Tarskog.

Teorija istine Tarskog i Dejvidsonov projekat:

Zašto Dejvidson, poput Rortija, iz neuspeha dosadašnjih pokušaja objašnjenja istine ne izvodi sličan zaključak, tj. da istina nije pojam koji naročito zavređuje neko filozofsko objašnjenje? Mislim da odgovor na ovo pitanje pre svega treba tražiti u njihovim različitim metafizozofskim motivacijama. Dejvidson nije neko ko naročito često govori o svojim metafizozofskim stavovima, pa se može učiniti da oni nemaju posebnu ulogu u njegovom bavljenju filozofijom. Ipak, kao verovatno kod svakog filozofa, i kod Dejvidsona se može pronaći određeno shvatanje prirode filozofije. Ono je uglavnom implicitno, ali ponekad dobija i svoj eksplicitniji oblik. Uopšteno govoreći, Dejvidson ostaje više u okvirima tradicionalnog shvatanja filozofije nego što je to slučaj sa Rortijem. On smatra da filozofija treba da se bavi pojmovima koji su istorijski gledano bili predmet filozofske pažnje i koji se koriste i u svakodnevnom životu. Kada se bavimo nekim filozofskim problemom, poput problema prirode istine, ukoliko određeni pristup rešavanja tog problema ne daje željene rezultate – kao što je to npr. slučaj sa pokušajima definisanja istine – ne treba da napustimo taj problem. Umesto toga, treba da promenimo pristup rešavanju tog problema. Dejvidson baš to i čini, pritom koristeći teoriju istine Tarskog.⁴⁷

Dejvidson smatra da se filozofski značajne stvari mogu reći o istini tako što će se taj pojam dovesti u vezu sa drugim bazičnim pojmovima, pre svega sa pojmovima značenja, verovanja i uzročnosti. On smatra da teorija istine Tarskog predstavlja pravo polazište za takav poduhvat.⁴⁸ Za razliku od Rortija i ostalih predstavnika deflatornog stanovišta, Dejvidson ne smatra da teorija istine Tarskog iscrpljuje sadržaj tog pojma, već smatra da ona pojam istine pretpostavlja kao bazičan. To veruje zbog toga što T-rečenice govore o istinitosti neke rečenice samo unutar određenog jezika. Preciznije formulisana T-rečenica zapravo glasi: “‘s’ je istinito u jeziku *L* akko p”. Svaki jezik ima svoj tzv. *T-predikat* koji dovodi rečenice tog (objekt) jezika u vezu sa odgovarajućim rečenicama metajezika. Dejvidson smatra da je prirodno da se zapitamo šta svi T-predikati imaju zajedničko. Mogućnost da oni zapravo izražavaju različite pojmove deluje mu neprihvatljivo. Zato smatra da razumevanju T-predikata prethodi razumevanje istine kao bazičnog pojma. Zbog toga

45 U narednom odeljku postaće jasno kako Dejvidson smatra da izricanje rečenica tipa “‘p’ je istinito” sadrži deskriptivnu komponentu. Cf. Davidson, 1999, str. 16-7, McDermid, 2006, str. 144-5.

46 Cf. Davidson, 1999, str. 16, Davidson, 2000, str. 69.

47 Cf. Davidson, 1996, str. 264-5, Davidson, 2000, str. 72-3.

48 Davidson, 2000, str. 70-1.

je prema Dejvidsonu pogrešno mišljenje da je Tarski definisao pojam istine kao takav.⁴⁹ Stoga rezultate Tarskog ne možemo koristiti za pokušaj definisanja tog pojma. Ipak, pomoću teorije istine Tarskog možemo dovesti u vezu istinu sa pojmom značenja, a potom i sa pojmovima verovanja i uzročnosti. To možemo učiniti zbog toga što, prema Dejvidsonu, ta teorija predstavlja dobru osnovu za teoriju značenja.

Teorija istine Tarskog ima dve bitne karakteristike koje je čine pogodnom za osnovu teorije značenja. Prvo, ona zadovoljava uslov kompozicionalnosti tako što pokazuje kako istinitost rečenice zavisi od semantičkih svojstava njenih delova. Ovaj uslov je bitan jer Dejvidson smatra da teorija značenja mora pokazati kako značenje rečenice zavisi od značenja njenih delova.⁵⁰ Dalje, T-rečenice teorije istine izlažu istinosne uslove rečenica datog objekt jezika. Dejvidson smatra da upravo ovo predstavlja jedan način da se izloži njihovo značenje. Na prvi pogled, ukoliko metajezik sadrži objekt jezik, može izgledati da ovakav predlog ne vodi nekim naročito informativnim rezultatima. Rečenica “”Sneg je beo” je istinito akko sneg je beo” ne deluje kao da pruža neki filozofski značajan uvid u značenje date rečenice. Ali šta ako objekt jezik nije sadržan u metajeziku? Rečenica “”Snow is white” je istinito akko sneg je beo” već se čini informativnijom od prethodne. Prema Dejvidsonu, u ovom slučaju javlja se problem koji ne postoji u prethodnom. Kada je objekt jezik sadržan u metajeziku lako je dovesti u vezu rečenice objekt jezika sa rečenicama koje izražavaju njihove istinosne uslove. Ali kako odrediti koje rečenice izražavaju istinosne uslove rečenica koje su deo objekt jezika koji nije sadržan u datom metajeziku?⁵¹ Teorija istine Tarskog nam ne kaže ništa o njenoj primeni na rečenice govornika čiji jezik ne razumemo a kojeg hoćemo da interpretiramo. Na koji način možemo dati empirijski sadržaj ovoj teoriji, tj. kako možemo otkriti koji su istinosni uslovi (izraženi rečenicama na našem, metajeziku) rečenica tog govornika (koje pripadaju njegovom, nama nepoznatom objekt jeziku)?

Dejvidsonov odgovor na ovo pitanje sastoji se iz dva koraka. Prvi korak se odnosi na evidenciju pomoću koje možemo potkrepiti teoriju istine za određenog govornika. Prema Dejvidsonu, najbolje uočavamo tu vrstu evidencije u situaciji *radikalne interpretacije*. To je situacija u kojoj ne posedujemo nikakvo znanje niti o tome šta govornik veruje niti o tome šta podrazumeva pod svojim rečenicama. Tražena evidencija sastoji se u govornikovom stavu prihvatanja određenih rečenica u određenim situacijama. Drugi korak Dejvidsonovog odgovora sastoji se u pokazivanju kako pomoću ove evidencije možemo dospeti do istinosnih uslova, tj. značenja govornikovih rečenica. Dejvidson smatra da govornikovo prihvatanje određene rečenice u određenoj situaciji zavisi od dva faktora: jedan faktor su njegova verovanja, drugi – značenje (istinosni uslovi) te rečenice. Stoga, kada bismo pored posedo-

49 Davidson, 2005, str. 18-9. Prethodni argument predstavlja Dejvidsonov argument protiv diskvotacionog shvatanja istine. Pored njega, on nudi još jedan argument protiv tog stanovišta – nijedan konzistentni jezik ne može da sadrži svoj T-predikat. U suprotnom, imamo paradoks lažljivca. Davidson, 2000, str. 69.

50 Teorija istine Tarskog zadovoljava uslov kompozicionalnosti koristeći pojmove *referencije* i *zadovoljenja*. Ove pojmove teorija istine uzima kao bazične. Davidson, 1984, str. 17, Glanzberg, 2013, str. 157-8.

51 Za razliku od Tarskog, Dejvidson ne može da pretpostavi kako T-rečenice dovode u vezu rečenice objekt jezika sa rečenicama metajezika koje predstavljaju njihov prevod. To bi vodilo u cirkularnost s obzirom na to da Dejvidson pozivanjem na T-rečenice hoće da objasni značenje. Davidson, 1984, str. 24, Davidson, 2005, str. 53, Glanzberg, 2013, str. 158.

vanja date evidencije znali i govornikova verovanja, mogli bismo odrediti istinosne uslove rečenica koje govornik prihvata.⁵² Dejvidson smatra da postoji način da uspemo u ovome.

Kako bismo govorniku pripisali određena verovanja, Dejvidson smatra da je ključno da poštujemo *princip dobronamernosti (principle of charity)*. Prema tom principu, govornika treba interpretirati tako da, bar u osnovnim, perceptivnim situacijama, njegova verovanja budu u što većoj meri – prema našim standardima – istinita, kao i da poštuju logička pravila. Ovo ćemo postići time što ćemo u takvim situacijama pretpostaviti da uzroci govornikovih verovanja – tj. ono što mi smatramo za uzroke – određuju sadržaj tih verovanja.⁵³ Kada znamo koje rečenice govornik prihvata i kada - poštujući princip dobronamernosti - znamo sadržaj njegovih verovanja, možemo pretpostaviti koji su istinosni uslovi rečenica koje on prihvata. Na taj način gradimo teoriju istine za datog govornika. Ovakva teorija testira se pomoću posledica u obliku odgovarajućih T-rečenica. Dejvidson smatra da te rečenice imaju formu prirodnih zakona, pa dakle dozvoljavaju i odgovarajući tip proveravanja. Odnosno, T-rečenice prema Dejvidsonu imaju prediktivnu moć. Ako su tačne, onda bi govornik u situacijama u kojima su ispunjeni odgovarajući istinosni uslovi trebalo da prihvati odgovarajuće rečenice. Ukoliko to ne učini, moramo revidirati neku od naših pretpostavki o istinosnim uslovima njegovih rečenica.⁵⁴

Da sumiramo: Dejvidson pokušava da kaže više filozofski relevantnih stvari o istini na taj način što ispituje odnos istine prema značenju, verovanju i uzročnosti. Odnosno, on to čini tako što se delimično bavi i teorijom značenja. Dejvidson smatra da su pojmovi značenja, verovanja i sl. pojmovi o kojima se može i treba reći nešto filozofski informativno. On pokušava da izgradi jednu teoriju pomoću koje će čitav niz pojmova poput istine, značenja, verovanja, uzročnosti itd. biti objašnjen tako što će se ispitati međusobni odnosi koji postoje između njih. Za Rortija ne postoji ovakva opcija. On ne može pokušati da kaže nešto filozofski značajno o istini tako što će izgraditi jednu obuhvatniju teoriju pomoću koje će ujedno reći filozofski važne stvari i o ostalim relevantnim pojmovima zbog svog deflatornog metafilozofskog stanovišta. Rorti smatra da je upotreba pojmova značenja, verovanja itd, kao i bavljenje problemima vezanih za njih nešto što nema praktičnih posledica. Stoga te pojmove ne bi trebalo da se trudimo da razumemo na filozofski dublji način. Umesto da ih pokušavamo objasniti objedinjavajući ih u jednoj široj teoriji, poput Dejvidsona, Rorti nam savetuje da odustanemo od traganja za teorijom, ili teorijama, o tim pojmovima.

U narednom odeljku videćemo neke bitne posledice Dejvidsonovog i Rortijevog različitog pristupa pojmu istine. Prvo ćemo detaljnije razmotriti vezu koja prema Dejvidsonu postoji između istine, verovanja i uzročnosti. Zatim ćemo videti kako pomoću ove veze Dejvidson, na jedan odlučniji način od Rortija, prihvata realističko shvatanje istine prema kojem istina zavisi od toga kakav svet jeste.

52 Davidson, 2005, str. 61-2.

53 Ibid., str. 61-4.

54 Ibid., str. 54.

Zavisnost istine od sveta:

U prethodnom odeljku rečeno je da govornika treba da interpretiramo tako da mu verovanja budu u što većoj meri – prema našim standardima – istinita. Kada se ova tvrdnja ovako formuliše, nameće se pitanje: da li je moguće da ta verovanja, premda istinita prema našim standardima, objektivno gledano ne budu istinita? Dejvidson smatra da ovo nije moguće. On navodi sledeći argument u prilog svom stavu. Recimo da imamo jednog sveznajućeg interpretatora, koji interpretira nas kao govornike. Poštujući princip dobronamernosti, on će nas interpretirati tako da naša verovanja budu mahom – po njegovim standardima – istinita. Pošto su njegovi standardi ujedno i objektivni standardi tako će i naša verovanja biti mahom objektivno istinita, a ne samo istinita prema nečijim standardima.⁵⁵ Dejvidson ovu poentu ponekad izlaže i na nešto drukčiji način. Sadržaj naših verovanja, tvrdi on, bar onih u osnovnim, perceptivnim situacijama određuje ono što ta verovanja tipično uzrokuje. Na ovaj način, Dejvidson zapravo prihvata *eksternalizam* u pogledu sadržaja naših verovanja.⁵⁶ Posledica prihvatanja ovog eksternalizma jeste da je većina naših osnovnih, perceptivnih verovanja, objektivno gledano istinita.

Vidimo da kod Dejvidsona uzročne veze između našeg prihvatanja određenih rečenica kao istinitih i sveta izvan nas igraju bitnu ulogu u objašnjenju istinitosti tih rečenica. Zbog toga smatram da možemo reći da Dejvidsonovo shvatanje istine sadrži jednu bitnu *realističku* komponentu. Ovde treba primetiti da Dejvidson određuje realizam kao učenje prema kojem se istina može objasniti pomoću pojma korespondencije. S obzirom na to da smatra da se istina ne može objasniti na taj način, on odbacuje realizam.⁵⁷ Ovo određenje realizma je previše usko. Mislim da je bolje da realizam (u pogledu istine) shvatimo kao učenje prema kojem, između ostalog, istinitost rečenica zavisi od toga kakav svet jeste. Značenje izraza “zavisi od toga kakav svet jeste” treba ostaviti namerno nedovoljno određeno u opštoj formulaciji realističkog stanovišta. Različita realistička shvatanja istine mogu taj izraz razumeti na različite načine. Teorija istine kao korespondencije predstavlja samo jednu verziju realističkog shvatanja istine. Dejvidsonovo shvatanje istine, po mom mišljenju, predstavlja alternativnu verziju realizma. Realistički element kod Dejvidsona sastoji se u tome što istinitost rečenica koje prihvatamo (bar delimično) objašnjava pozivanjem na uzročne veze koje postoje između našeg prihvatanja tih rečenica i sveta izvan nas. Ovaj momenat je bitan zato što na osnovu njega možemo uočiti bitnu razliku između Dejvidsonovog i Rortijevog viđenja istine.

Rorti prihvata Dejvidsonovu tvrdnju da većina bilo čijih verovanja mora biti istinita. Međutim, on tu tvrdnju tumači kao da se njome tvrdi samo to da većina bilo čijih verovanja mora da se poklapa sa većinom naših verovanja, tj. da mora biti opravdana prema našim standardima.⁵⁸ Umesto da istinitost rečenica koje prihvatamo dovede u vezu sa onim što

55 Dejvidson, 1995, str. 154-6.

56 Davidson, 2005, str. 64.

57 Davidson, 1999, str. 15.

58 Rorty, 1998, str. 25-6.

prihvatanje tih rečenica tipično uzrokuje, Rorti - shodno svom minimalističkom shvatanju istine - pokušava da što manje govori o istini a da umesto o njoj govori o opravdanju. Razlika u odnosu na Dejvidsonovo shvatanje zavisnosti istine od sveta kod Rortija najbolje se može uočiti u njegovom shvatanju odnosa između istine i opravdanja. Rorti tvrdi sledeće: nečije verovanje može biti opravdano, ali ne mora biti i istinito zato što je opravdanje uvek relativno s obzirom na publiku. Premda nečije verovanje može biti opravdano s obzirom na određenu publiku, može postojati neka druga, bolja publika, za koju to verovanje neće biti opravdano. Rorti eksplicitno odbacuje ideju o idealnoj publici. Uvek može postojati bolja publika što prema njemu, između ostalog, znači publika koja je bolje informisana i imaginativnija. Ne postoji nešto poput najbolje publike. Isticanje mogućnosti postojanja neke bolje publike s obzirom na koju dato verovanje neće biti opravdano prema Rortiju iscrpljuje sadržaj tvrdnji poput "Tvoje verovanje je potpuno opravdano, ali možda nije istinito".⁵⁹ Neko verovanje može biti opravdano ali možda ne i istinito zbog mogućnosti postojanja takve publike koja prihvata to opravdanje.

Dejvidson eksplicitno odbacuje mogućnost opravdanja svoje tvrdnje da većina bilo čijih verovanja mora biti istinita pomoću ovakvog Rortijevog tumačenja. On se slaže sa Rortijem u tome da većina bilo čijih verovanja mora da se poklapa sa većinom naših verovanja. Međutim, kao razlog za tu tvrdnju – kao i za prethodnu – Dejvidson navodi svoje eksternalističko stanovište po pitanju sadržaja verovanja. Većina bilo čijih verovanja mora biti istinita zbog toga što u situacijama osnovnih, perceptivnih verovanja, tipični uzroci tih verovanja određuju njihov sadržaj. Stoga, većina bilo čijih osnovnih verovanja mora se poklopiti sa većinom naših osnovnih verovanja.⁶⁰ Rorti ne prihvata, bar nigde izričito, ovu eksternalističku komponentu pomoću koje Dejvidson objašnjava zavisnost istine od sveta. Premda tvrdi da prihvata Dejvidsonovo shvatanje jezika i radikalne interpretacije, Rorti nigde ne ističe da izvesne uzročne veze određuju sadržaj naših perceptivnih verovanja.⁶¹ Štaviše, čini se da svojim oštrim razlikovanjem između *kontakta sa stvarnošću* (*contact with reality*) i *nošenja sa stvarnošću* (*coping with reality*) Rorti odbacuje mogućnost prihvatanja Dejvidsonovog eksternalističkog uvida. Pod ovim prvim načinom odnosa prema stvarnosti Rorti podrazumeva uzročne veze koje postoje između nas i sveta izvan nas a koje niti su intencionalne niti zavise od načina na koji su opisane. Pod drugim podrazumeva naše opisivanje, objašnjavanje, predviđanje i modifikovanje sveta izvan nas, što sve zavisi od načina na koji je ono opisano.⁶² Ali, Dejvidsonova radikalna interpretacija poziva se na uzročne veze između nas i sveta izvan nas kako bi, između ostalog, *objasnila* naše ponašanje. Ovo preplitanje uzročnih i eksplanatornih veza u radikalnoj interpretaciji jedna je od njenih ključnih komponenti. Tako nešto, pak, ne bi smelo biti moguće s obzirom na Rortijevu prethodnu distinkciju. Stoga mislim da ne treba da iznenađuje što Rorti nigde ne pominje niti prihvata značaj uzročnih veza za određivanje sadržaja naših verovanja.

59 Rorty, 1991, str. 128, Rorty, 1998, str. 22.

60 Cf. Davidson, 1999, str. 16-7.

61 Cf. Rorty, 1991, str. 132-9.

62 Rorty, 1979, str. 375.

Pored toga, Rorti opravdanost verovanja shvata kao nešto što zavisi isključivo od toga da li će dato verovanje biti prihvaćeno od strane određene publike. Ovo stanovište nalazi svoj izraz i u Rortijevoj tvrdnji da se istraživanju postavljaju isključivo konverzaciona ograničenja.⁶³ S obzirom na ovakvo shvatanje opravdanja, uzročne veze na osnovu kojih Dejvidson smatra da istina zavisi od toga kakav svet jeste nisu relevantne za opravdanost verovanja. Pošto Rorti govori o istini u većini slučajeva zamenjuje govorom o opravdanju, ne ostaje mnogo prostora da se istinitost verovanja na neki posredan način preko opravdanja i odgovarajućih uzročnih relacija pokaže kao zavisna od toga kakav svet jeste. Naravno, Rortiju ostaje deflatorna mogućnost da tvrdi kako se zavisnost istine od sveta ogleda u ispravnosti rečenica tipa “”Sneg je beo” je istinito akko sneg je beo”. Ipak, teško da bi ovo zadovoljilo većinu mislilaca koji naginju realističkom shvatanju istine. Oni bi rekli kako objektivnost istine mora biti nešto što ona na izvestan način duguje svetu nezavisnom od nas. Rorti, pak, smatra da jedino korisno shvatanje objektivnosti jeste shvatanje tog pojma kao slaganja unutar zajednice.⁶⁴

Za razliku od njega, Dejvidson naročito naglašava svoje prihvatanje - kako on kaže - *svakodnevnih* ideje istine. Prema toj ideji, stvarno postoje stvari za koje verujemo da postoje, i naši pojmovi opisuju jednu objektivnu stvarnost.⁶⁵ Sadržaj tvrdnje “Tvoje verovanje je potpuno opravdano, ali možda nije istinito” Dejvidson bi stoga opisao drukčije od Rortija. On bi rekao da dato verovanje (pretpostavimo da je reč o perceptivnom verovanju) možda nije istinito zbog toga što možda nije uzrokovano onim što ga tipično uzrokuje, već nečim drugim. Uz mali oprez, Dejvidson bi mogao tvrditi da to verovanje možda nije istinito jer ne odgovara onome kakav svet jeste. Kao što je već rečeno, Dejvidson se ovim ne bi obavezao na neku verziju teorije istine kao korespondencije. Takva teorija istine pretpostavlja postojanje određene vrste entiteta – činjenica – koji rečenice čini istinitim ili lažnim. Dejvidson može tvrditi kako postoje razni objekti kao i svojstva koja ti objekti poseduju i kako istinitost rečenica zavisi od toga da li odgovarajući objekt poseduje odgovarajuće svojstvo a da se ne obaveže na postojanje činjenica. Činjenice predstavljaju drukčiju vrstu entiteta od objekata i svojstava. Tako se Dejvidson ne obavezuje niti na postojanje entiteta poput činjenica niti na postojanje relacije korespondencije.⁶⁶ Dakle, dok Dejvidson smatra da istinitost ili neistinitost verovanja treba objasniti pozivajući se na uzročne relacije između tih verovanja i sveta – odnosno na to kakav svet jeste - Rorti smatra da iz ovog objašnjenja treba izbaciti svako supstantivnije pozivanje na to kakav svet jeste. Prema njemu, treba se zadovoljiti pozivanjem na (ne)opravdanost verovanja s obzirom na određenu publiku, shvatajući uzročne relacije između verovanja i sveta kao potpuno irelevantne za njihovu opravdanost.

Kada se bavi zavisnošću istine od sveta vidimo kako Dejvidson zastupa ideju koju naziva svakodnevnom idejom istine, prema kojoj istinitost neke rečenice zavisi od toga kakav

63 Ibid., str. 170-1, 389-90, Rorti, 1992, str. 310-1.

64 Rorty, 1979, str. 337.

65 Davidson, 1999, str. 16-7.

66 Cf. Ibid., str. 16-7, Davidson, 2000, str. 73.

svet izvan nas jeste. Dejvidson hoće da na filozofski način razume pojmove koje koristimo u svakodnevnom životu i koji su istorijski gledano bili predmet bavljenja filozofije. On ne smatra da je potrebna revizija tih pojmova. Sa druge strane, Rorti smatra da ukoliko neki pojam ne prolazi pragmatičku masksimu on mora biti bilo u potpunosti odbačen bilo revidiran na odgovarajući način. Pedigre koji taj pojam poseduje ništa mu ne pomaže – nije bitno da li je upotreba tog pojma deo našeg svakodnevnog života ili je on deo filozofske tradicije. Kao što smo videli, Rorti smatra da ovo i te kako važi za pojam istine koji je uobičajen u filozofskoj i vanfilozofskoj upotrebi. Ovaj pojam, prema njemu, zahteva ozbiljnu reviziju.

Zaključna razmatranja:

Premda je Rorti taj koji sebe naziva pragmatistom, Dejvidson u izvesnom smislu izgleda kao adekvatniji naslednik klasičnih pragmatista. On se ne poziva na pragmatičku maksimu, za razliku od Rortija, ali rezultate do kojih klasični pragmatisti dolaze pomoću te maksime razvija u smeru koji je verovatno bliži njihovim pravim namerama. Naime, u Rortijevim rukama pragmatička maskima je prvenstveno destruktivnog karaktera. Pomoću nje odbacuju se problematični pojmovi i uklanja se prvobitna potreba da se njima uopšte bavimo. Klasični pragmatisti koriste datu maksimu i na ovakav način, naročito kada su u pitanju izvesni metafizički problemi. Međutim, oni svoju maksimu koriste i u konstruktivne svrhe. Upravo to je slučaj sa pojmom istine. Po mom mišljenju, osnovni uvid pragmatista po pitanju istine jeste da ovaj pojam moramo razumeti tako što ćemo razumeti njegov odnos prema nama kao prema saznajnim i delatnim subjektima. Dok Rorti kritikuje filozofsku tradiciju što uopšte pokušava da razume pojam istine, pragmatisti je kritikuju što to pokušava ne uzimajući u obzir ovaj odnos. Ovo je ujedno i jedna od osnovnih Dejvidsonovih zamerki. Glavna razlika između klasičnih pragmatista i Dejvidsona sastoji se u sledećem. Pragmatisti dovode u vezu pojam istine sa subjektima tako što ga na izvestan način poistovećuju sa određenim epistemičkim ili praktičnim pojmom (korisnost, opravdana potvrdljivost i sl.). Dejvidson, sa druge strane, to čini tako što ispituje kako subjekti koriste pojam *objektivne* istine u svom epistemičkom i praktičnom ophođenju sa svetom i među sobom. Slikovito govoreći, pragmatisti i Dejvidson putuju istim putem dok se na jednoj raskrsnici ne raziđu. Rorti, pak, tim putem uopšte ne putuje.

Ne samo da se može dovesti u pitanje u kojoj meri se Rorti može nazvati pragmatistom, već je upitno i to koliko je njegova filozofska pozicija zapravo stabilna. Rorti pridaje veliki značaj dejvidsonovskom shvatanju jezika unutar svoje filozofije. Videli smo, pak, kako to shvatanje sadrži jednu bitnu realističku pretpostavku. Ali, realizam je nešto što Rorti vrlo često i energično odbacuje. Izgleda, dakle, da se Rorti suočava sa dilemom. Sa jedne strane, on može prihvatiti realizam u onoj meri u kojoj se on pretpostavlja unutar dejvidsonovske filozofije jezika. U Rortijevim spisima mogu se možda pronaći neka mesta koja sugerišu ovako nešto. Međutim, Rorti veoma često na prilično eksplicitan način odbacuje realizam. Pored toga, njegova pozicija bi ovim potezom izgubila dosta na svojoj

provokativnosti i osobenosti. Sa druge strane, on može odbaciti dejvidsonovsku koncepciju jezika, ali s obzirom na njenu ulogu unutar njegovog stanovišta postavlja se pitanje šta tačno preostaje? Može li Rortijeva pozicija zadržati prepoznatljiv oblik bez ovog aspekta?

Skiciraću jedan mogući pravac u kojem bi se dalje istraživanje ove tematike moglo sprovoditi. Videli smo kakav značaj pragmatička maksima ima za Rortijevo bavljenje filozofijom i pojmom istine. Takođe, primetili smo kako Rorti tvrdi da prihvata Dejvidsonovo shvatanje jezika i radikalne interpretacije. Međutim, kao što to primećuje Dejvidson, ako je to njegovo shvatanje ispravno pojam istine je nešto bez čega uopšte ne bismo mogli da budemo racionalna bića. Odnosno, posedovanje tog pojma ima i te kako bitne praktične posledice za nas. U tom slučaju, zar (supstantivni) pojam istine ne prolazi pragmatičku maksimu, pa bi trebalo dakle da bude predmet dubljeg filozofskog zanimanja? Ukoliko hoće da zadrži i pragmatičku maksimu i dejvidsonovsko shvatanje jezika, Rorti bi morao da pokaže kako je njegov (minimalistički) pojam istine sasvim dovoljan za ulogu koju Dejvidson namenjuje istini u svojoj obuhvatnijoj teoriji ljudskog delovanja. Sva je prilika da se Dejvidson sa ovim ne bi složio. Ovo ne predstavlja nužno krah Rortijeve pozicije ali zahteva dalju analizu kako Dejvidsonovog tako i Rortijevog stanovišta, sa ciljem da se ispita mogućnost takve Rortijeve odbrane. Ta analiza bi, pak, morala da bude predmet nekog drugog rada.

Filip Čukljević

Literatura:

- Bilgrami, A. 2000. *Is Truth a Goal of Inquiry?: Rorty and Davidson on Truth*. U: R. Brandom, ur. Brandom, R. ur. 2000. *Rorty and His Critics*. Oxford: Blackwell.
- Davidson, D. ur. 1984. *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford: Clarendon Press.
1984. *True to the Facts*. U: D. Davidson, ur. 1984.
1996. *The Folly of Trying to Define Truth*. *The Journal of Philosophy* 93.
1999. *Is truth a goal of inquiry? Discussion with Rorty*. U: U. Zeglen, ur.
2000. *Truth Rehabilitated*. U: R. Brandom, ur.
- ur. 2001. *Subjective, Intersubjective, Objective*. Oxford: Clarendon Press.
2001. *Afterthoughts*. U: D. Davidson, ur. 2001.
2005. *Truth and Predication*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Dejvidson, D. 1995. *Koherentistička teorija istine i znanja*. U: Ž. Lazović, ur. 1995.
- Džui, Dž. 1962. *Logika – teorija istraživanja*. Beograd: Nolit.
- Džems, V. 1940. *Pragmatizam i Eseji o radikalnom empirizmu*. Beograd: Kosmos.
1940. *Pragmatičko shvatanje istine*. U: V. Džems.
- Glanzberg, M. 2013. *The Concept of Truth*. U: E. Lepore i K. Ludwig, ur.
- Lazović, Ž. ur. 1995. *Donald Dejvidson: Metafizički ogledi*. Beograd: Studentski izdavački centar.
- Lepore, E. i Ludwig, K. ur. 2013. *A Companion to Donald Davidson*. Oxford: Wiley Blackwell.

- Margalit, A. ur. 1979. *Meaning and Use*. Dordrecht: Reidel.
- McDermid, D. 2006. *The Varieties of Pragmatism: Truth, Realism, and Knowledge from James to Rorty*. London: Continuum.
- Pers, Č. S. 1993. *Izabrani spisi*. Beograd: BIGZ.
- 1993a. Kako učiniti naše ideje jasnim. U: Č. S. Pers.
- 1993b. Učvršćivanje verovanja. U: Č. S. Pers.
- Putnam, H. 1979. Reply to Dummett's Comment. U: A. Margalit, ur. 1979.
1983. *Realism and Reason*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rorty, R. 1992. *Konsekvence pragmatizma*. Beograd: Nolit.
1992. Pragmatizam, relativizam i iracionalizam. U: R. Rorty.
- Rorty, R. 1979. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press.
- ur. 1991. *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers Volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
1991. Pragmatism, Davidson and Truth. U: R. Rorty, ur. 1991.
- ur. 1998. *Truth and Progress: Philosophical Papers Volume 3*. Cambridge: Cambridge University Press.
1998. Is truth a goal of inquiry? Donald Davidson versus Crispin Wright. U: R. Rorty, ur. 1998.
2000. Response to Donald Davidson. U: R. Brandom, ur.
- Savidan, P. ur. 2007. *What's the Use of Truth? Richard Rorty & Pascal Engel*. New York: Columbia University Press.
- Zeglen, U. ur. 1999. *Donald Davidson: Truth, meaning and knowledge*. London: Routledge.

Davidson and Rorty. on Truth (Summary)

The aim of this study is to compare the different understandings of truth provided by Donald Davidson and Richard Rorty. First we will show how these philosophers criticise traditional notions of truth. We will then examine why Rorty's understanding of truth is a version of the deflationary understanding of truth. On the other hand, we will see that Davidson finds the basis for his understanding of truth in the theory of truth offered by Tarski. While considering their views on the concept of truth we will take into account their different metaphilosophical motivations. Finally, it will be shown that Davidson, unlike Rorty, accepts a realistic understanding of the truth in a more decisive way.

Keywords: Truth, meaning, justification, realism, pragmatism.